

JAN JOHANNESSON
HENRY OHLSSON
ESKIL WADENSJÖ
JOHNNY ZETTERBERG

Stenkastning i glashuset Svar till Calmfors och Forslund

Att skriva är ett försök att meddela sig med andra. Inget är sämre än om meddelandet inte väcker några reaktioner. Att Lars Calmfors och Anders Forslund uppmärksammar betänkandet *Politik mot arbetslöshet* (SOU 1993:43) är därför glädjande för oss som i olika roller medverkat till betänkandets tillkomst. Däremot kan vi inte dela flertalet av deras synpunkter. Det tonläge som de använder känns också främmande.

Calmfors och Forslund har invändningar av mer teknisk art – valet av modell, skattningsmetodik osv – mot flera av de kapitel som ingår i betänkandet. Synpunkter av detta slag är alltid välkomna, de ingår som en naturlig del i kunskapsutbytet.

Huvudkritiken, som är betydligt allvarligare, är emellertid de forskningsetiska invändningar som Calmfors och Forslund riktar inte bara mot betänkandet utan även mot EFA som forskningsfinansierande organ.

Kritiken går ut på att betänkandet har presenterat forskningsresultat på ett miss-

visande sätt, det har skett ett systematiskt val av tolkningar som är fördelaktiga för en aktiv arbetsmarknadspolitik. Calmfors och Forslund insinuerar att uppsatserna i betänkandet är "beställda", att betänkandet skulle vara något av ett beställningsverk från Arbetsmarknadsdepartementet och AMS. Detta skulle enligt dem kunna bero på att konstruktionen av EFA är olämplig eftersom denna riskerar att degenerera "till att leta stöd för 'det man redan vet'". Det är allvarliga anklagelser som Calmfors och Forslund framför.

Kritiken saknar dock grund. Den vittnar inte bara om att Calmfors och Forslund saknar kunskap om EFAs verksamhet utan också att de i själva verket tycks efterlysa en betydligt snävare tolkning av forskningsresultaten vad gäller arbetsmarknadspolitikens effekter på lönebildningen än vad som görs i betänkandet. En central slutsats i betänkandet är att det inte finns någon enighet om forskningsresultaten beträffande arbetsmarknadspolitikens lönebildningseffekter. Detta går stick i stäv mot vad särskilt Calmfors har argumenterat för i tidningar och tidskrifter.

Inte heller tycks de ha förstått att det handlar om ett betänkande, inte en forskningsrapport skriven av en person. Förutom ett kapitel är de enskilda kapitlen separat skrivna uppsatser som olika forskare fått i uppdrag att under sedvanlig frihet utforma. I ett från forskarna helt fristående kapitel gör sedan sektorsforskningsorganet EFA tolkningar av det rådande forskningsläget och drar politikslutsatser. Dessa baseras inte nödvändigtvis på betänkandets olika delstudier.

Avdelningsdirektör JAN JOHANNESSON är verksam vid EFA, Arbetsmarknadsdepartementet, docent HENRY OHLSSON vid Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet, professor ESKIL WADENSJÖ vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet och fil dr JOHNNY ZETTERBERG vid Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.

De svepande påståendena att materialet inte har seminariebehandlats och inte har publicerats i vetenskapligt vedertagna former är felaktiga. Flera av betänkandets uppsatser sammanfattar tidigare forskning (bl a finansierad av EFA) som har presenterats på seminarier och konferenser samt publicerats i internationella vetenskapliga tidskrifter.

EFA och arbetsmarknadsforskningen

EFA har under ett kvartssekel finansierat forskning om arbetsmarknad och arbetsmarknadspolitik. Resultatet är till allt väsentligt forskning vid universitet och forskningsinstitut. Därutöver har med några års mellanrum betänkanden i SOU-serien givits ut. Syftet har varit att genom forskningssammanfattningar informera, väcka debatt och identifiera kunskapsluckor. Utgivandet av ett betänkande har regelbundet följts av en debatt med deltagande av olika forskare för att på så sätt i ett forskningsprogram kunna peka ut områden med stora kunskapsluckor.

Eftersom arbetsmarknadspolitikerna kan antas ha såväl allokeringpolitiska som stabiliseringspolitiska effekter har EFA att initiera såväl mikro- som makroutvärderingar. Calmfors och Forslund har fel när de påskiner att makroutvärderingar är ett nymornat intresse för EFA. Det stämmer alltså inte att EFA först i det senaste betänkandet behandlar sådana problemställningar. Efter det första betänkandet, SOU 1974:29, har EFA finansierat åtskilliga makrostudier kring arbetsmarknadspolitikens effekter på arbetsmarknadens funktionssätt och dess stabiliseringspolitiska effekter.¹ Om inte "makroutvärderingar" enbart begränsas till att avse utvärderingar av arbetsmarknadspolitikens lönebildningseffekter finns det således inte heller någon grund för denna kritik.

EFA är dessutom inte ensamt ansvarig för finansieringen av arbetsmarknadsforskning. HSFR har sedan 1990 tilldelats

statliga medel för bl a makroforskning på det arbetsmarknadspolitiska området. HSFRs anslag för arbetsmarknadsforskning är för närvarande minst dubbelt så stort som anslaget till EFA.

"Beställda" resultat?

Calmfors och Forslunds genomgående tema är att EFA ensidigt skulle tolka forskningsresultat i positiv riktning för arbetsmarknadspolitiken och att EFA vid initieringen av forskningsprojekt riskerar att inrikta dessa mot sådant man redan vet. Detta skulle enligt Calmfors och Forslund följa av själva sammansättningen av EFA som en expertgrupp bestående av såväl aktiva arbetsmarknadsforskare som tjänstemän från arbetsmarknadsmyndigheter och arbetsmarknadens parter. Vad de insinuerar är att både EFA och de forskare som har medverkat i EFAs betänkande och som forskat med stöd av EFA är partiska. Sådana insinuationer kan lätt tillbakavisas.

För det första sker all EFA-finansierad forskning ute på universiteten och högskolorna där den bedrivs av oberoende forskare. Dessa meriterar sig för vetenskapliga karriärer genom denna forskning. De flesta av dem som nu innehar professurer och docenturer på det arbetsmarknadspolitiska området inom nationalekonomi och sociologi i Sverige har någon gång bedrivit ett EFA-finansierat projekt. Det gör inte forskarna till EFA-forskare lika litet som de som får sin forskning finansierad av Riksbankens jubileumsfond eller HSFR blir Riksbanksfondsforskare eller HSFR-forskare. För det andra är det forskarna som själva ansöker om medel för projekt vars problemställning och uppläggning de själva utarbetat. Det är således inte på det viset att EFA beställer forskare och bestämmer

¹ Det framgår såväl av EFAs följande två betänkande SOU 1978:60 och SOU 1984:31 som bilaga 4 till LU 87.

projektens frågeställningar och uppläggning. Givetvis bedömer EFA inkomna ansökningar, men just själva sammansättningen av EFAs styrelse med oberoende forskare, arbetsmarknadens parter och myndighetsrepresentanter gör att ansökningarna blir allsidigt belysta och bedömda.

Att som Calmfors och Forslund plädera för en sektorsforskningskonstruktion där departementet respektive AMS själva genom forskarutbildad personal i sina organisationer beställer forskning kan knappast minska risken för partiskhet. Snarare föreligger väl då ökad risk för att forskning kan urarta till "beställningsarbeten".²

EFAs betänkan den har alla samma uppläggning. I ett antal kapitel diskuterar inbjudna forskare i lättillgänglig form arbetsmarknadspolitiska forskningsproblem, i regel i anslutning till egen forskning. Forskarna står helt för sina kapitel och EFA tar inte ställning till innehållet. I en andra kortare del gör EFA som grupp sina egna bedömningar. Det har regelmässigt gällt behovet av forskning på området men också, mot bakgrund av övriga kapitel och annan forskning och kunskap, inriktningen av arbetsmarknadspolitiken.

Att tolka resultaten

I debatten under de senaste åren har den väl spridda uppfattningen varit att om arbetslösa placeras i arbetsmarknadspolitiska program har detta löneuppdrivande effekter. Ansvaret för detta måste till stor del tillskrivas Lars Calmfors som i tidningsartiklar och i tidskrifter med emfas argumenterat för att forskningen om arbetsmarknadspolitikens effekter på lönebildningen är entydig och närmast odiskutabel. Att arbetsmarknadspolitiken har lönehöjande effekter anses vara i det närmaste en självklarhet (Calmfors [1991]). Det är också på basis av detta som han har gjort bestämda rekommendationer om arbetsmarknadspolitiken. En central slut-

sats som dras i EFAs betänkande är dock att forskningsresultaten inte är så entydiga och okontroversiella. Det finns både teoretiska argument och empiriska resultat som visar att arbetsmarknadspolitiken snarare kan ha lönesänkande effekter. I så måtto kan vi ge Calmfors och Forslund rätt att vi genom att också peka på resultat av det senare slaget ger en mer "fördelaktig bild" av arbetsmarknadspolitiken.

Calmfors och Forslund har i sin forskning pekat på en viktig och länge förbisedd mekanism av arbetsmarknadspolitiken.³ Hypotesen är att arbetsmarknadspolitik kan bidra till att öka löner och priser om åtgärderna påverkar parternas handlande vid löneförhandlingarna. Om en person blir arbetslös, garanterar arbetsmarknadspolitiken att utfallet inte blir lika ogynnsamt som i ett läge då inga åtgärder sätts in. Denna försäkring vid arbetslöshet kan påverka de lönekrav som fackföreningarna ställer. Arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle då inte få samma lönedämpande effekt som öppen arbetslöshet.

En alternativ hypotes är att arbetsmarknadspolitik tvärtom kan dämpa löneökningstakten (och inflationen) genom att få arbetsmarknaden att fungera bättre som marknad. Det är ett av argumenten för den Rehn-Meidnerska politiken. Genom att föra arbetslösa från delarbetsmarknader med utbudsöverskott på arbetskraft till delarbetsmarknader med efterfrågeöverskott, förväntas löneökningstakten totalt sett minska givet arbetslöshetsnivån. Detta skulle öka den ekono-

² Ett förslag till närmare koppling av forskningen till Arbetsmarknadsdepartementet återfanns för övrigt i 1993 års forskningsproposition. Det avvisades dock enhälligt av riksdagen.

³ En liknande diskussion fördes visserligen på 1920-talet, men den glömdes bort under 1930-talets krisbekämpning och underbyggdes av naturliga skäl inte heller av ekonomiska resultat.

miska aktiviteten utan att för den skall öka inflationstakten.

De båda hypoteserna är dock inte varandra uteslutande. Båda effekterna kan vara närvarande samtidigt. Det går inte att på teoretisk väg säga att den ena effekten är viktigare än den andra. Endast empirisk prövning kan visa vilken effekt som överväger i ett visst land vid ett visst konjunkturläge.

Calmfors & Forslund [1990, 1991] samt Calmfors & Nymoen [1990] initierade den nuvarande debatten om arbetsmarknadspolitikens effekter på lönebildningen. I deras löneekvationer inkluderar antingen en variabel som representerar andelen personer i arbetslöshet och i arbetsmarknadspolitiska åtgärder och en variabel som representerar andelen av dem som ingår i dessa båda grupper som finns i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, eller andelen arbetslösa och andelen av arbetskraften i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det mått på arbetsmarknadspolitik som används i Calmfors och Forslunds båda artiklar innefattar arbetsmarknadsutbildning, beredskapsarbeten, personer i företagsutbildning, hälften av dem i ungdomslag och förändringen av beståndet av antalet personer som är förtidspensionerade av arbetsmarknadsskäl. I måttet ingår alltså både aktiv och passiv arbetsmarknadspolitik. Resultaten av ekvationerna ger ett koefficientvärde på arbetsmarknadspolitik som är positivt eller nära noll (Calmfors & Nymoen [1990]), dvs politiken dämpar i varje fall inte reallönerna, medan arbetslösheten som väntat har negativt tecken.⁴

I andra undersökningar, som använder en annan metodik, har dock framkommit resultat som ger dämpande effekter på lönen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Det gäller Edin, Holmlund & Östros [1993] som utnyttjar paneldata. OECD [1993] utnyttjar tvärsnittsdata för 19 länder däribland Sverige och kombinerade tvärsnitts- och tidsseriedata för tre länder (Frankrike, Sverige, Tyskland). I

OECD-studien dras slutsatsen: "...estimation results suggest that in France, Germany and Sweden, a high level of expenditure per participant is associated with lower wage pressure. ...This result could indicate that high-quality programmes are a desirable feature of these policies" (OECD [1993, s 53]).

En alternativ tolkning

Calmfors och Forslund tolkar resultaten från skattningarna av löneekvationer som att arbetsmarknadspolitik inte har någon lönedämpande effekt och att en överflyttning av personer från arbetslöshet till åtgärder driver upp lönerna. Resultaten är emellertid också förenliga med den närliggande hypotesen att arbetsmarknadspolitik är starkt selektiv, inriktad på svagare grupper på arbetsmarknaden (långtidsarbetslösa, ungdomar, handikappade), och att dessa inte har någon (eller en mycket svag) effekt på lönebildningen vare sig de är arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. En överflyttning av dessa personer från arbetslöshet till arbetsmarknadspolitiska åtgärder minskar visserligen den effekt som kommer via arbetslöshetens storlek i löneekvationen men detta motvägs emellertid av ett högre koefficientvärde för arbetslöshetsvariabeln – lönerna uppvisar högre flexibilitet.

Vi menar att det finns några fakta som tillsammans ger stöd för den senare hypotesen. För det första, arbetsmarknadspolitik är och har varit starkt selektiv, riktad mot de svagare grupperna på arbetsmarknaden. För det andra är löneflexibiliteten högre i Sverige än i andra länder. För det tredje pekar forskning från olika

⁴ Den typ av löneekvationer som Calmfors & Forslund skattar och som inkluderar produktivetsvariabler är inte oproblematiske. Se tex Manning [1993] för en diskussion. Manning forespråkar (real)löneekvationer av Phillipstyp.

europiska länder på att långtidsarbetslösheten har liten eller ingen effekt på lönebildningen (i Sverige har ännu så länge långtidsarbetslösheten haft liten omfattning delvis troligen beroende på arbetsmarknadspolitiken). Det är korttidsarbetslösheten som har sådana effekter. Slutligen indikerar enkla regressions-skattningar med variabler representerande olika åldersgrupper, respektive män och kvinnor att det troligen finns skillnader mellan de olika gruppernas effekter på lönebildningen. Dessa resultat är emellertid mycket osäkra.

En försiktig sammanfattning av forskningsläget är att det råder osäkerhet om vilket tecken som arbetsmarknadspolitiken får i löneekvationer. Koefficientvärdet för arbetsmarknadspolitikvariabeln tycks genomgående vara mindre än det för arbetslöshetsvariabeln. Beroende på arbetsmarknadspolitikens selektiva utformning mot grupper med en svagare ställning på arbetsmarknaden behöver inte detta tolkas som att en överflyttning av personer från arbetslöshet har lönehöjande effekter.

Calmfors och Forslund har svårt att acceptera slutsatsen att forskningen visar skilda resultat vad gäller arbetsmarknadspolitikens effekter på lönebildningen. Det framgår exempelvis av deras kommentarer till vissa formuleringar som finns i kapitel 4.

Arbetsmarknadspolitikens effekter på lönebildningen har tidigare varit föremål för en omfattande diskussion bl a i *Ekonomisk Debatt*. En av utgångspunkterna för den debatten var att det råde skilda uppfattningar om de empiriska resultaten.⁵

Calmfors och Forslund skjuter sig själva i fötterna när de diskuterar huruvida de empiriska resultaten vad gäller arbetsmarknadspolitikens löneeffekter är entydiga eller ej. Låt oss ge ett exempel: De skriver att resultaten i Edin, Holmlund & Östros [1993] skiljer sig från det allmänna mönstret. Resultaten i denna uppsats varierar men, som Calmfors och

Forslund skriver, "...skillnaden mot andra studier är liten i de statistiskt mest tillfredsställande skattningarna."

I den refererade uppsatsen redovisas minstakvadratskattningar som visar att arbetsmarknadspolitiska åtgärder är lönedämpande!⁶ Resultaten av instrumentvariabelskattningarna visar däremot inte på några statistiskt säkerställda effekter. Edin, Holmlund och Östros skriver: "Although the OLS-estimates are biased, the bias is unlikely to be substantial given the reasonably large number of time periods" (s 24). Uttrycket "statistiskt mest tillfredsställande" visar sig vara Calmfors och Forslunds tolkning som alltså betydligt skiljer sig från den som författarna gör. Instrumentvariabelmetoden är förknippad med stor osäkerhet. Detta visar t ex inte minst diskussionen om hur empiriska arbetsutbudsfunktioner bör skattas. Det är inte alltid omedelbart givet vilken skattningsmetod som är mest tillförlitlig. Calmfors och Forslund har emellertid inga problem att välja.⁷

⁵ Inläggen i denna debatt återfinns i Bergström [1993].

⁶ Om EFA ensidigt skulle söka stöd för en positiv bild av arbetsmarknadspolitiken skulle betänkandet knappast ha underlåtit att rapportera resultaten av denna studie, vilket faktiskt är fallet.

⁷ Calmfors [1991a] och [1993] har nyligen publicerat artiklar om lärdomarna av den svenska arbetsmarknadspolitiken. Här finns ytterligare uttryck för de tolkningar som Calmfors väljer att göra. Det är utmärkte artiklar som är minst sagt starkt kritiska till huruvida arbetsmarknadspolitiken har några effekter på arbetslösheten. Uppsatserna tolkar resultat från studier som har visat på positiva effekter av arbetsmarknadspolitik på ett minst sagt ensidigt sätt. Exempelvis menar Calmfors att Sverige skiljer sig så mycket från andra länder i dessa avseenden att man inte bör förlita sig på länderjämförelser av arbetsmarknadspolitikens effekter där Sverige ingår i jämförelsen.

Arbetslöshet, löner och inflation (kapitel 7)

Under de senaste åren har arbetsmarknadspolitiken som stabiliseringspolitiskt medel kommit i centrum för den ekonomisk-politiska debatten. Det har åter hävdats att arbetsmarknadspolitiken kan bidra till att lösa målkonflikten mellan full sysselsättning och stabilt penningvärde. Samtidigt har det, med hänvisning till teoretiska och ekonometriska undersökningar, hävdats att personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder inte har samma inverkan på lönebildningen som de öppet arbetslösa som då i regel uppbär någon form av kontantstöd.

Dessa hypoteser behandlas i betänkandets sjunde kapitel.⁸ Det är framför allt mot detta kapitel som Calmfors och Forslund har kritiska invändningar, särskilt vad gäller det sätt som regressionerna har genomförts på. Låt oss understryka att huvudmotivet med detta kapitel är att peka på möjligheten att tidigare forskning om arbetsmarknadspolitikens lönebildningseffekter kan ha förbisett viktiga aspekter som innebär att de ekonomiska skattningarna bygger på allt för grovt formulerade modellspecifikationer. "Syftet är att belysa en del av problemen med de resultat som har legat till grund för kritiken av arbetsmarknadspolitiken, inte att få ett definitivt svar på arbetsmarknadspolitikens effekter i dessa avseenden" (s 189). Det är alltså inte så att de i kapitlet redovisade skattningarna skall ses som alternativa löneekvationer till de som tex Calmfors och Forslund har redovisat. I sådant fall skulle mer elaborerade skattningsmetoder ha valts än de som används i kapitlet.

Vid ekonometriska skattningar kan den starka samvariationen mellan omfattningen arbetsmarknadspolitiska åtgärder och arbetslöshet leda till problem med multikollinearitet. I kapitlet används en metod som använts inom OECD för att beakta multikollinearitetsproblemet. Här

menar vi att Calmfors och Forslund kritik mot metoden är helt berättigad.

Ett problem är att det inte finns någon riktigt tillfredsställande metod för att lösa multikollinearitetsproblemet. Det är to m möjligt att det inte går att utnyttja tidsseriedata för studier av detta slag. I stället får man förlita sig på studier som baseras på individdata eller på tvärsnittsdata med länder som enheter. I OECD [1993, s 50] formuleras det på följande sätt: "there is a strong correlation between unemployment and active programme expenditures in the Nordic countries, where active policies are used as anti-cyclical device. This correlation makes time-series difficult to interpret."

Sysselsättningskapande åtgärder som stabiliseringspolitiskt medel (kapitel 4)

Betänkandets fjärde kapitel som skrivits av Henry Ohlsson handlar om de sysselsättningskapande åtgärdernas roll som stabiliseringspolitiskt medel. Kapitlet har fem huvudavsnitt. Calmfors och Forslund invänder endast mot det sista avsnittet. De har i och för sig inga invändningar mot det sätt som undersökningen i detta delavsnitt har utförts på. Dessutom konstaterar de att de slutsatser som betonas har täckning i de modellexperiment som utförts. Det är inte utan att man frågar sig vad som återstår att kritisera.

De tre modellexperiment som diskuteras innebär att följa vad som händer i en skattad modell efter plötsliga ökning av arbetslöshet, av sysselsättningskapande åtgärder och av arbetsmarknadsutbildning. Vid en plötslig ökning av antalet personer i sysselsättningskapande åtgärder minskar arbetslösheten kortsiktigt. Calmfors och Forslund menar att det faktum att arbetslösheten endast faller med hälften så mycket som antalet personer i sysselsättningskapande åtgärder bör

⁸ I denna replik bemöter vi endast kritiken mot de kapitel i vilka vi medverkat.

poängteras, och att det kommenteras alldeles för lite. Calmfors och Forslund vill (så gärna) tolka detta som ett belägg för att sysselsättningsskapande åtgärder tränger undan reguljär sysselsättning. Men vad Calmfors och Forslund tittar på är punkttestimat som inte är statistiskt skilda från varandra. Att dra någon slutsats om undanträngning under de första kvartalen skulle ha varit ett exempel på att göra just det som Calmfors och Forslund kritiserar; att presentera forskningsresultat på ett missvisande sätt.

Calmfors och Forslund påstår vidare att resultatet att effekten på arbetslösheten är mer kortsiktig än effekten på antalet personer i åtgärder inte heller kommenteras. Det är inte sant! På flera ställen påpekas att effekten på arbetslösheten är kortsiktig.

De tre modellexperimentens resultat redovisas i sex stycken, ett av dessa handlar om resultaten av experimentet med en plötslig ökning av arbetsmarknadsutbildningen. Detta kallar Calmfors och Forslund att dessa resultat endast nämns i förbigående. Med den terminologin behandlas alla resultat i förbigående!

Arbetslöshet, arbetsmarknadspolitik och löneförhandlingssystem (kapitel 5)

I kapitel 5 som skrivits av Johnny Zetterberg presenteras några ekonometriska skattningar där avsikten är att undersöka om arbetslöshetsnivån varierar mellan länder som har olika stora andelar aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Calmfors och Forslund kritiserar dessa skattningar för att det kan finnas problem med simultanitetsbias och att de därför bör omnämnas. Det går naturligtvis inte att utesluta möjligheten av förekomsten av sådan bias, samtidigt som de själva konstaterar att det inte är trivialt hur estimationsproblemet skall hanteras. Det är dock inte troligt att denna bias är särskilt stor i detta fall. Tvärsnittsskattningar av samma ekvation visar att koefficientesti-

maten för andelen personer i aktiva arbetsmarknadspolitiska åtgärder inte avviker särskilt mycket från de estimat som presenterats i betänkandet.

Zetterberg kritiserar också för att underlåta att kommentera effekterna på den reguljära sysselsättningen och det totala antalet arbetssökande där estimationsresultaten tyder på mycket kraftiga positiva effekter av arbetsmarknadspolitiken. Men den bärande huvudkritiken är ju att betänkandet systematiskt och ensidigt framhäver resultat som är fördelaktiga för en aktiv arbetsmarknadspolitik. Detta går rimligen inte ihop. Hur skall Calmfors och Forslund ha det?

Att inte ge hela bilden

Vår uppfattning är att en makroutvärdering av arbetsmarknadspolitiken inte enbart låter sig göras på basis av resultaten från ekonometriska skattningar utan precis som Calmfors och Forslund själva skriver också på basis av "allmänt sunt förnuft".

Makroutvärderingar har i mycket kommit att fokuseras på hur öppen arbetslöshet och arbetsmarknadspolitik inverkar på lönerna. Det finns emellertid flera viktiga aspekter att ha med vid en makroutvärdering.

En sådan aspekt är anpassningsprocessen mellan löne- och prisförändringar. Det innebär att anpassningsprocessen mellan löne- och prisförändringar inte behandlas och därmed alltså inte heller den målkonflikt som Rehn och Meidner utgick från: den mellan full sysselsättning och stabilt penningvärde. För att kunna göra det krävs att såväl nominallöne- som prisekvationer skattas.

Ett annat problem är att måttet på arbetsmarknadspolitiken i många fall är mycket godtyckligt. Med tanke på att olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan förväntas ha skilda effekter borde i varje fall de sysselsättningskapande programmen och utbildningsprogrammen

ingå separat. Nu är de ofta summerade och i något fall också tillsammans med delar av den passiva arbetsmarknadspolitiken, nämligen förtidspensionering av arbetsmarknadsskäl. Arbetsmarknadspolitikens eventuella effekter på lönebildningen kan även gå via dess egenskap av att vara en del av ett allmänt skydds nät. Det är svårt att representera detta skydds nads inverkan på beteendet, men antal eller andel personer i åtgärder är sannolikt inte det bästa.⁹ Ett problem är att skydds nätet har funnits under lång tid (sedan expansionen av arbetsmarknadspolitiken i slutet av 1950-talet) och kanske inte uppvisar tillräckliga variationer för att det skall vara möjligt att estimerar effekterna av skydds nätet. Ett alternativ är att göra internationella jämförelser. Variationerna i det arbetsmarknadspolitiska skydds nätet är betydligt större mellan länder än i Sverige över tiden.

Att ge rekommendationer om politik

Det är svårt att ge politikrekommendationer. Det är möjligt att tex EFAs rekommendation om att satsa på de svaga grupperna inom arbetsmarknadspolitiken i efterhand kan visa sig vara mindre välgrundad. Framtida forskning kan komma att visa att så är fallet. Alla politikrekommendationer måste emellertid avges under betydande osäkerhet och med stor försiktighet. Det kan om inte annat visas med nedanstående exempel på en rekommendation som avgavs den 26 januari 1991 när arbetslösheten hade varit stigande i mer än ett halvt år och antalet personer i beredskapsarbete fortsatt hölls på en mycket låg nivå. Lars Calmfors har sista ordet:

"En förutsättning för att sådan långsiktig sysselsättningspolitik inte ska omintetgöras av nya löneökningar är enligt min mening att vi avstår från breda arbetsmarknadspolitiska satsningar i den nuvarande konjunkturnedgången. Det innebär att vi under en period får relativt hög

öppen arbetslöshet. Däremot behöver denna inte bli bestående, samtidigt som en ny devalvering borde kunna undvikas" Calmfors [1991].

Referenser

- Bergström, V (red), [1993], *Varför överge den svenska modellen? 12 uppsatser om arbetslöshet och stabiliseringspolitik*, Tiden, Stockholm.
- Calmfors, L, [1991], "Ams-åtgärder löser inte sysselsättningskrisen. Kanslomässiga reaktioner försvårar kritiska omprövningar". *Svenska Dagbladet*, 26 januari.
- Calmfors, L, [1991a], "Lönerna, sysselsättningen och den ekonomiska politiken". *Ekonomisk Debatt*, årg 19, s 309-327.
- Calmfors, L, [1993], "Lessons from the Macroeconomic Experience of Sweden". *European Journal of Political Economy*, vol 9, s25-72.
- Calmfors, L, & Forslund, A, [1990], "Wage Formation in Sweden". I Calmfors, L (red), *Wage Formation and Macroeconomic Policy in the Nordic Countries*, SNS, Stockholm och Oxford University Press, Oxford.
- Calmfors, L & Forslund, A, [1991], "Realwage Determination and Labour Market Policies: The Swedish Experience". *Economic Journal*, vol 101, s 1130-1148.
- Calmfors, L & Nymoen, R, [1990], "Real Wage Adjustment and Employment Policies in the Nordic Countries". *Economic Policy*, vol 5, s 397-448.
- Edin, P-A, Holmlund, B & Östros, T, [1993], "Wage Behavior and Labor Market Programs in Sweden: Evidence from Micro Data". Working paper 1993:1. Department of Economics, Uppsala University.
- Manning, A, [1993], "Wage Bargaining and the Phillips Curve: The Identification and Specification of Aggregate Wage Equations". *Economic Journal*, vol 103, s 98-118.
- OECD, [1993], *OECD Employment Outlook*, July 1993. Paris.
- SOU 1993:43, *Politik mot arbetslöshet*. 1993 års forskningsproposition (1992/93:170).
- ⁹ Ett mått som är avhängigt dels sannolikheten för placering i åtgärd, dels ersättningsnivån vore en möjlighet.